

והיא שעמדה

הגדה של פסח
עם מדרש נשי חדש

והיא שעמדה

הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש

בליל הסדר כולנו מסובים. האם כולנו... מסובות?

על ערש לידתו של עם ישראל עמדו המיילדות, נשים אמיצות מרדו בצו הכיליון ודאגו להמשכיות החיים, ומרים הנביאה סחפה איתה את כל העם על שפת ים סוף.

היכן כל אותן נשים מופלאות?

דמויות נשים נעדרות מההגדה, וקולן חסר גם ככותבות וכפרשניות של הסיפור. בהגדה שלפנינו אנחנו מבקשות לטוות ולהוסיף עוד חוט, החוט החסר של נשים פועלות וגיבורות, דורשות ומפרשות.

נשים רבות טורחות סביב שולחן החג, לפניו ולאחריו. בהגדה זו שותפות נשים המבקשות לקחת חלק פעיל גם בפן הרוחני של ליל הסדר, והן מזמינות את כולנו לעשות כמותן – לספר, לפרש, לדרוש ולהגיד לבניהן ולבנותיהן.

והיא שעמדה היא הגדה של פסח אליה נוספו מדרשים חדשים שנכתבו על-ידי נשים. מדרשים אלה מאירים קטעים מההגדה המסורתית באור חדש. ראשיתה בבית המדרש "ניגון נשים" ע"ש אסתר סטולמן במדרשה באורנים, בו לומדות נשים מכל הזרמים, ויוצרות פרשנות חדשה למקורות עתיקים. במסגרתו נערך מזה כעשר שנים סדר נשים לקראת ליל הסדר, ובכל שנה נכתבת הגדה חדשה על-ידי נשים. הגדות אלה היו בית היוצר לרוב המדרשים המופיעים כאן.

הגדת **והיא שעמדה** ממשיכה את סדרת ספרי הטקסים למשפחה של המדרשה באורנים, הכוללת את ההגדה של פסח **הצעה לסדר**, ואת **ימי אדם – טקסי חיים יהודיים**.

0 0310005638 0
דאנאקוד 31-5638

המדרשה באורנים

מרכז חינוכי להתחדשות
החיים היהודיים בישראל

המדרשה
באורנים

הוצאת הקיבוץ המאוחד

פתח דבר

בליל הסדר אנחנו מספרים את הסיפור המכונן של עם ישראל – סיפור לידתו במיצרים ויציאתו לחירות. על ערש לידתו של העם עמדו המיילדות, נשים אמיצות מרדו בצו הכיליון ודאגו להמשכיות החיים, ומרים הנביאה סחפה איתה את כל העם על שפת ים סוף. היכן הן כל אותן נשים מופלאות? דמויות נשים נעדרות מההגדה, וקולן חסר גם ככותבות וכפרשניות של הסיפור.

מחצית מהעם, המחצית הנשית, לא נוכחת ולא שותפה בסיפור המרכזי של התשתית התרבותית של עם ישראל. ההגדה של פסח ארגה לתוכה במהלך הדורות קולות רבים. בהגדה שלפנינו אנחנו מבקשות לטוות ולהוסיף אליה עוד חוט, החוט החסר של נשים פועלות וגיבורות, נשים דורשות ומפרשות.

בליל הסדר כולנו מסובים. האם כולנו... מסובות? נשים רבות טורחות סביב שולחן החג, לפניו ולאחריו, ואינן לוקחות חלק פעיל ומוביל בטקס ליל הסדר. בהגדה זו שותפות נשים המבקשות לקחת חלק פעיל גם בפן הרוחני של ליל הסדר, והן מזמינות את כולנו לעשות כמותן – לספר, לפרש, לדרוש ולהגיד לבניהן ולבנותיהן.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

במדרשים החדשים שבהגדה זו נמצא כמה מרכיבים. רעיון החירות מתורגם על-ידי כמה מהפרשנויות לשאלת חירותן של נשים, אז והיום. נבחנת בהם מידת החירות והשעבוד למוסכמות חברתיות, לסדרי החברה ולעצמנו. דמויות נשים מוזרות לסיפור יציאת מצרים, אליהן מצטרפות נשים מובילות מההיסטוריה היהודית, המקבלות כאן מקום והכרה. המדרשים שאינם עוסקים ישירות בנשים מביאים, מעצם כתיבתם על-ידי נשים, פרשנות הניזונה מנסיון חייהן של הנשים הכותבות אותם, מנקודת מבטן הייחודית. נוכל למצוא בהם קריאה לשינוי סולם ערכים, לתיקון עולם, לראייה חומלת ואמפתית של הזר והשונה. כן נקרא על תפקידים האופייניים לנשים – החל מהריון, לידה ואימהות, ועד לבישול, ניקיון וארגון הבית – ויחסן אליהם. חלק מהתוספות מבקשות לאזן ולהשלים – ארבע בנות בצד ארבעת הבנים, כוס מרים לצד כוסו של אליהו, ועוד.

המדרשים והפרשנויות המובאים בהגדה זו נכתבו כולם על-ידי נשים, והם כתובים בסגנונות מגוונים. חלקם ממשיך דרכי מדרש מסורתיות ומשתמש בלשון ההגדה ובמבנה המוכר, חלקם יוצר מדרש נשי חדש, תוך שימוש בשפה ובדרכי הבעה חדשות. מהם שנכתבו ברצינות, ומעל אחדים מרחפת בת-צחוק, יש שנכתבו מתוך תחושת כעס, ויש מתוך רוח של פיוס. בחרנו לסמן כל אחד מהמדרשים החדשים בדמות אחת מארבע הבנות – דמויות נשים שנוצרו בהשראת ארבעת הבנים מההגדה: חכמה, כועסת, תמה ושאינה יודעת לשאול. המדרשים החדשים מובאים בסמוך לקטע המתאים בנוסח ההגדה המסורתי, המופיע בשלמותו בהגדה על רקע צבעוני. אתם מוזמנים ומוזמנות לבחור מתוך התוספות שלנו, ולשזור אותם בליל הסדר שלכם.

יעלשיו קרבנו המקום

ראשיתה של הגדה זו בבית המדרש "ניגון נשים" ע"ש אסתר סטולמן במדרשה באורנים, בו לומדות נשים מכל הזרמים, ויוצרות פרשנות חדשה למקורות עתיקים. במסגרתו נערך מזה כעשר שנים סדר נשים* לקראת ליל הסדר, ובכל

שנה נכתבת הגדה חדשה על-ידי נשים. כתיבה ויציאה אלה הן הבסיס למדרשים שכונסו בהגדה זו. טללית שביט ורבקה לוביץ' היו פורצות הדרך לעריכת סדרי הנשים הראשונים במדרשה באורנים, ובחזון ראו את המשמעות התרבותית של כתיבה נשית לליל הסדר. רוחן השרתה עלינו את הרצון להוציא הגדה זו לאור. אנחנו מבקשות להודות לתורמים ולתורמות הרבים שאפשרו את פרסומה של הגדה זו, ולנשים הכותבות שלמדו, הגו וכתבו, והעמידו לרשותנו את פרי יצירתן.

וְהִיא שֶׁעֲמָדָה לְאַבְרָהָם וְלֹאנוּ – והיא העומדת לנו ומבטיחה שניתן להוסיף חוליה לרצף הסיפור היהודי המכונן את זהותנו, בה כולנו, נשים וגברים, שותפים שווים.

אחת שאינה יודעת לשאול

*סדר נשים במדרשה באורנים נחקר לאחרונה על ידי חגית אקרמן, וכדאי לקרוא עליו בהרחבה בספר: ח' אקרמן, עושות סדר, סדר פסח לנשים – מבט מגדרי, הוצאת רסלינג, תל-אביב 2012.

קִדְשׁ

מוזגים כוס ראשונה
בשבת מתחילים כאן:

וַיְהִי ערב וַיְהִי בקר: יום הששי. וַיְכַלּוּ השמים וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שְׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

כשחל באחד מימי השבוע מתחילים כאן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (לשבת: שְׁבֻתוֹת לְמַנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן (לשבת: אֶת יוֹם הַשְּׁבֻת הַזֶּה ו) אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חַרוּתֵנוּ (לשבת: בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קִדְּשׁ זֵכֶר לִיציאת מצרים. כִּי בָנוּ בְּחִרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. (לשבת: וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ (לשבת: בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדְּשׁ (לשבת: הַשְּׁבֻת ו) **יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:**

במוצאי שבת:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדֵּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחַל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשַּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קִדְּשַׁת שְׁבַת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ. וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשַּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה קִדְּשַׁתָּ. הַבְּדִלְתָּ וְקִדְּשַׁתָּ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשַׁתְּךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבַדֵּיל בֵּין קִדְּשׁ לְקִדְּשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,

שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעְנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

שותים כוס ראשונה בהסיבת שמאל

וַיְרַחֵץ

נוטלים ידיים ולא מברכים על נטילת ידיים.
יש הנוהגים שרק עורכת/ה הסדר נוטלת/ת ידיים.

כִּרְפִּס

טובלים את הכרפס במי מלח, מברכים ואוכלים בלא הסבה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה:

יַחֵץ

חוצים את המצה האמצעית משלוש המצות של קערת הסדר.
מניחים את החלק הקטן בין שתי המצות השלמות,
ואת החלק הגדול עוטפים במפה ומצפינים לאפיקומן.

סימני הסדר

קִדְּשׁ וַיְרַחֵץ כִּרְפִּס יַחֵץ מַגִּיד רְחֻצָה מוֹצֵיא מִצָּה מְרוֹר פּוֹרֵךְ שְׁלַחַן עוֹרֵךְ צָפּוֹן בָּרוּךְ הַלֵּל נִרְצָה

הַתְּקַדְּשִׁי	קִדְּשׁ
וַיְרַחֵץ, לְבַנְשֵׁי לְבָן	וַיְרַחֵץ
פְּרָסִי כְּנַפִּים כְּפָרוֹס צָפוֹר מְדַבֵּר אֲבֵרְתָהּ	כִּרְפִּס
צָאִי אַחֲוֹת מֵאֶרֶץ לֹא לָךְ וְנִחֲצִי אֶת יָם סוּף	יַחֵץ
הַגִּידִי אֶת הַסִּפּוּר שְׁלֹךְ, שֶׁל עַמּוֹךְ, לְבִנְיָהּ, לְבִתְּךָ	מַגִּיד
יִלְדִי כְּשִׁפְרָה וְכַפּוּעָה, מְשִׁי מֵהַפִּיִּים כְּבַת פְּרָעוּהָ, רְחֻצִי,	רְחֻצָה
שְׁתִּי הָרוּי מִבְּאֵרָה שֶׁל מְרִים	
חִפְשִׁי, פְּסָחִי, מוֹצֵאִי וְהוֹצֵאִי. אֲפִי מִצָּה שֶׁל זְמַן דְּחִק, לָחֶם עֵנִי,	מוֹצֵיא מִצָּה
לָחֶם זִכְרוֹן וְחֶסֶד.	
טַעֲמִי אֶת מְרִירוֹת הַפְּרֻדָּה וְאֶב הַבְּחִירָה, הַנְּצַרְבִּים בְּפֶה,	מְרוֹר
בְּשִׂפְהָ, בְּגוֹף	
לְקִטִּי, אֶסְפִּי וְכִרְכִּי אֶת הַהֶכְרַח עִם הַנִּזְכָּר	כּוֹרֵךְ
עֲרִכִי שְׁלַחַן חַג, פְּרָשֵׁי מִפֶּה כַחֲזֵל־יָם עָלֶיךָ יִפְלִיגוּ סְפִינּוֹת חַרוּתְךָ	שְׁלַחַן עוֹרֵךְ
גְּלִי אֶת הַצָּפּוֹן בְּלִבְךָ	צָפּוֹן
בְּרִכִּי כִּי בְּמַתִּי מַעֲט בָּאת וּפְרִית וְרַבִּית וְהִתְעַצְמָתָ ... בְּמֵאֵד מֵאֵד	בָּרוּךְ
הַלְלִי, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ, כִּי לְעוֹלָם קוֹלְךָ	הַלֵּל
רְצוֹנָה גְּלִי וְשִׁלֵּם לְפָנֵינוּ, וְבוֹ נִרְצָה.	נִרְצָה

חגית אקרמן

ההגדה מבקשת אותנו לספר מחדש, כאן ועכשיו, את סיפור הולדתנו, חניכתנו והתהוותנו, וכל פעם מחדש ללמוד ולהבין ולהכיל משהו נוסף, אחר, חדש, על הביוגרפיה הקולקטיבית שלנו ועל האופן שבו הביוגרפיה הזאת פועלת ומשפיעה עלינו גם עכשיו.

כמו בטיפול פסיכולוגי, אנחנו מצטוות לשוב ולהיזכר בכאבי הלידה והילדות, לחוש אותם בכל שנה מחדש, ולהעניק להם פשר ומשמעות אקטואליים. ההגדה מספרת לנו שחוויות יסוד של ניצול והתעללות מחייבת אותנו כבוגרות לא לנצל, לא להתעלל, להיות אמפתיות לחלש. והדברים מנוסחים במפורש שוב ושוב כבר בתורה – "וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות כב, כ), ואפילו יותר מזה – "וְאַהֲבַתְּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (דברים י, יט), ועוד ועוד.

המסר העל-זמני הזה נכון היום, ואולי יותר מאי פעם, עם רבבות העובדים והעובדות הזרים החיים כאן, עם העוני הגובר, עם המוני העולים המתקשים להשתלב כאן, עם הערבים החיים בתוכם. אבל המקום בו נדרשת האמפתיה שלנו יותר מכל, ושבנו הכי קשה וגם הכי חשוב למצוא אותה, הוא כמובן בבית ובמעגלי החיים הפרטיים שלנו, עם החלש והפרטי של כל אחד מאיתנו. הילד המורד שלי, התלמיד החלש בכיתה, המשפחה הדחוייה בקהילה, הם גרים פנימיים, הם הגרים הפרטיים שלנו, גרים המאתגרים אותנו, ואותנו הנשים בפרט. הם מציגים לנו תביעה קשה ונטולת גבולות, להיות אמפתיות במקום שהכי קשה לנו להיות בו, ולתמוך במי שמלכתחילה לא בחרנו לתמוך בו. אתגר מיגרה של הגרות – זהו בעיני אתגר נשי עצום!

ענת ישראל

מוזגים כוס שניה

יש הנוהגים שצעייר/ת המשתתפים שר/ה את ארבע הקושיות.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שְׁבַכְל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה.

שְׁבַכְל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה (כָּלוּ) מִרוֹר.

שְׁבַכְל הַלֵּילוֹת אֵין אָנּוּ מְטַבֵּילִין אֶפְּלוֹ פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פֶּעַמִּים.

שְׁבַכְל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלָנּוּ מְסַבֵּין.

מגיד

בְּהִילוֹ יִצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם.

הָא לְחֻמָּא עֲנִיָּא דִּי אֶכְלוּ אַבְהֶתְנָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל דְּכָפִין יִיְתִי וְיִיכּוֹל, כָּל דְּצָרִיף יִיְתִי וְיִפְסַח. הַשְּׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאֶרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הַשְּׁתָּא עַבְדִּי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

"הָא לְחֻמָּא עֲנִיָּא דִּי אֶכְלוּ אַבְהֶתְנָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם. זה לחם העוני שאכלו אבותינו ואמותינו בארץ מצרים. "כָּל דְּכָפִין יִיְתִי וְיִיכּוֹל. כָּל דְּצָרִיף יִיְתִי וְיִפְסַח" בואו, תטעמו מלחם העוני שלנו. אולי הוא יערב להפכן. אולי תקחו איתכן משהו מכאן ותוכלו להעביר הלאה למקום אחר. אולי רעיון קטן או איזה משפט. אולי שיר או ניגון.

"הַשְּׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאֶרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל." השנה אנחנו כאן, אבל אולי בשנה הבאה נהיה שם. הַשְּׁתָּא עַבְדִּי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

רבקה לוביץ'

אַסוּר לְהַחְמִיץ!
אַל תִּתְעַסְקוּ בְּקִטּוֹ,
בְּחֻמְרֵי,
אַל תִּתְעַקְשׂוּ
לְבַזֵּב אֶת הַזֶּמֶן
עַל דְּקִיּוֹת שֶׁל דְּקוֹת,
גְּבַהּוֹת לְבָבְכֶם,
קִשְׁיוֹת עֲרֻפְכֶם,
אֵינָה בְּמִקּוֹם עֲנָשׁוּ.
אַל תִּתְעַכְּבוּ בְּמִקּוֹם
כְּדִי לְמַדֵּד
כְּפֹה גְּבַהּ הַבָּצֵק
פֶּן תִּחְמִיצוּ
אֶת הַגָּאֲלָה!

ענת בישקו

עבדים היינו
 לצבא הכוח, למלחמה ולפחד.
 עבדים לקולות הגבריים הקוראים אלי קרב.
 אסירים של יוהרה וזלזול באחר, כבולים בשרשרת הכיבוש.
 עד אשר תקומנה הנשים ותקראנה
 די!
 די לאלמות!
 די לעריצות!
 די לנקמה!
 די לשנאה!
 די לאימה!
 די לקולות המלחמה!
 ותצאנה בקול גדול הזועק להידברות,
 ותקראנה לחמלה, להקשבה - לשלום!

שו בש

עבדים היינו לפרעה במצרים -
 נשפחות היינו לפרעה במצרים.
 ויוציאנו ה' אלוהינו משם -
 אלוהינו הוציא אותנו מעבדות לפרעה
 והשאיר לנו להוציא את עצמנו מעבדותנו לעצמנו.
 אילו לא הוציא הקב"ה את אמותינו ממצרים,
 הרי אנו ובנותינו ובנות בנותינו היינו משועבדות לפרעה במצרים.
 ואם לא נוציא אנו את עצמנו מעבדותנו לעצמנו -
 נישאר משועבדות
 לעצמנו, לתרבות, למסורת, ללחץ חברתי, למה בעצם?
 במי זה תלוי אם לא בנו?
 ואפילו כולנו חכמות, כולנו נבונות, כולנו מיושבות, כולנו יודעות את התורה,
 מצווה עלינו לספר ביציאה מהשעבוד העצמי.
 ואולי על עצמנו.

סיגל אחיטוב

"הַלְיָלָה הַזֶּה פָּלְנוּ מִסִּבְיָן"

"אשה אצל בעלה אינה צריכה הַסִּיפָה,
 ואם אשה חשובה היא - צריכה הַסִּיפָה"
 בבלי פסחים קח ע"א

אז מה למדנו?
 שכדי להסב ולהרגיש בת חורין, שעה בשנה, צריכה האישה להיות חשובה.
 חשובה?
 לא טובה
 לא אחראית
 לא אימהית
 לא חכמה
 לא דעתנית
 לא חושנית
 לא נדיבה -
 חשובה!
 ואני כשאני עסוקה בלהיות חשובה
 שפחה לאגו -
 אובדת לי מיד תחושת החירות.

אהובה בן אהרון

**עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה
 וּבְזֶרַע נְטוּיָה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם,
 הָרִי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם.**

”בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים”
בבלי, סוטה יא ע”ב

מי היו אותן נשים צדקניות שגאלו אותנו ממצרים?

התלמוד מספר כי צדיקותן של הנשים באותו הדור היתה בשכנוע הגברים, כי למרות הגזירות שגזר פרעה יש להמשיך ולהיאחז בחיים באמצעות הולדת ילדים (בבלי, סוטה יא ע”ב).

מרים והמיילדות העבריות לא היו הנשים הצדקניות היחידות בהיסטוריה היהודית שגאלו את ישראל:

- דור מאוחר יותר גאלו אותנו בנות צלפחד מהשעבוד לסדר הפטריארכלי. מאבקן על הזכות לרשת ולהיות בעלות רכוש שיחרר נשים מתלות טוטלית בגברים ואפשר עצמאות כלכלית כלשהי.
- עברו עוד כמה דורות ואסתר גאלה אותנו משעבודנו בגולה. בהקרבה ובאומץ פעלה למען עמה, ובתבונתה הטובה הפכה את האסון המתקרב ליום טוב, שמחה ומשתה.
- לא נשכח גם את יהודית, שבחוכמתה הובילה את ישראל למאבק על עצמאותו ושיחררה אותו משיעבוד להולופרניס וצבאו.
- תרומה גדולה ביותר היא תרומתה של ברוך, תלמידת החכמים שגאלה אותנו הנשים משיעבוד הבורות ופתחה לנו צוהר ללימוד תורה.
- ועוד מסופר כי בימי-הביניים היתה קבוצה של נשים שמרדו וביקשו לטבול בביתן במקום במקווה הציבורית. בניסיון אפשרו לנו לחשוב על השינוי במעמדן של נשים ובאוטונומיה על גופן.
- ובעת החדשה החלו יוצרות, משוררות, סופרות ואמניות ליצור, לכתוב ולהשמיע את הקול הנשי על גווני השונים. בביטויין האישי הן משקפות גם את קולותינו הקולקטיביים.

במהלך הדורות היו בוודאי עוד הרבה נשים צדיקות שגאלו את ישראל ואת אחיותיהן – ואני לא הכרתי ולא הזכרתי אותן. כל הנשים הללו קוראות לנו להצטרף אליהן ולגאול את ישראל משעבודיו השונים: להיאבק על זכויותיהם של החלשים והעשוקים שבחברה, לפעול למען פתרון צודק לסכסוך הדמים שאנו נתונים בתוכו, ולקחת חלק במאבק לטובת חברה סובלנית, מקבלת, מכילה ומאפשרת.

טלית שביט

ואפילו פלנו חכמים פלנו נבונים פלנו זקנים פלנו יודעים את התורה מצנה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

כולנו חכמות וכולנו נבונות

נשים חכמות, נבונות, יודעת את התורה, עושות, יוצרות, בוראות עולם ומלואו. אחת, מרים הנביאה – שהוציאתנו ממצרים יחד עם משה ואהרן. שתים מיילדות, שפרה ופועה – שבזכותן נמנעה גזירת פרעה. שלוש נשים, בת פרעה, מרים ואפנה – שומרות על הילד הקטן משה ומלוות את גדילתו.

ארבע נשים, שרה, רבקה רחל ולאה – אימהות האומה.

חמש בנות צלופחד, מַחֲלָה, נַעֲמָה, חַגְלָה, מִלְכָּה וְתַרְצָה – שבזכותן יש לנשים נחלה בארץ.

היום לכולן יש מקום בסדר.

תמי לוז גרבר

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק

והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדַרְשָׁה בן זומא, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

"ימי חייך" - הימים. "כל ימי חייך" - הלילות.

וחכמים אומרים:

"ימי חייך" - העולם הזה. "כל ימי חייך" - להביא לימות המשיח.

ברוך המקום, ברוך הוא,

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן-עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו

מסובין בבני ברק

ורק

היא שעמדה

אודיה מלצר

"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק..."

מה תפקיד הרבנים ומה תפקיד התלמידים בסיפור זה, ובכלל?

כאן, סביב שולחן הסדר בעליית הגג בבני-ברק נראה שיש היפוך -

המנהיגות נסחפת עם החוויה, שוברת מסגרות. כמעט שוכחת שהגיע זמן קריאת

שמע של שחרית!

התלמידים, לעומת זאת, עומדים בשער, מסתכלים על השעון,

משגיחים שלחוויה יהיה סיוע, שתהיה גם חזרה לשגרה.

כל אחד צריך לפעמים להתנסות בהחלפת תפקידים - הורים וילדים, גברים ונשים,

דתיים וחילוניים.

רק להרגיש לרגע איך זה להיות בצד השני בשביל לשוב בשמחה לחוף המבטחים

של תכונות מוכרות והרגלים ישנים -

קצת יותר רגישים, קצת יותר מודעים.

אבל תמיד ישנה האפשרות (או הסכנה) שנציץ... ניפגע... ונחליט להישאר...

אסתר פישר

כנגד ארבעה בני דברה תורה:

אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

חכם מה הוא אומר:

"מה העדות והחקים והמשפטים אשר צנה יהוה אלהינו אתכם?"

ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם?"

לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. ואף אתה הקהה את

שניו ואמור לו: "בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים". לי ולא לו. אלו היה

שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר: "מה זאת?"

ואמרת אליו: "בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים".

ושאינו יודע לשאול - את פתח לו.

שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי

ממצרים".

כנגד ארבע נשים דיברה תורה:

אחת חכמה, אחת רשעה, אחת תמימה ואחת שאינה יודעת לשאול.

ארבע נשים שהן אחת. ארבע נשים שהן אני.

חכמה מה היא אומרת? ורשעה?

והתמימה מה? וזו שאינה יודעת לשאול?

הייתי יכולה לשים דברים בפיהן ואיני מוצאת טעם.

למה אגדיר דבריה של כל אחת מהן בנושא אחד

כשעולים קולות ארבעתן בתוכי, כל הזמן ובכל נושא!?

אדרבא, מוצאת אני טעם במאבק האין-סופי שלי להכיר בקיומן,

בזהותן הנפרדת, במרחב שמבקשת כל אחת מהן לעצמה,

ובאותה בת-קול שלי המחברת בין כולן.

לפיכך, מודה אני לפניך, בכל שנה יותר, על ריבוי הקולות,

על יציאה ממצר למרחב שאינו מפחד לשמוע.

אהובה בן אהרון

חכמה מה היא אומרת? מה העדות והחקים והמשפטים אשר הורישו אבותינו ואמותינו לנו?

אף אתם אמרו לה: "עדות" - על שום שאמותינו גם הן עדות לאותו ה'נס. "חקים" - על שום שנתנו לנו חקים לשום בצלם ולהשיח בהם, שנאמר: "ואשיחה בחקיה" (תהלים קיט, מח).

"משפטים" על שום: מלים, שירה, פרשנות מתחדשת, טיוב ותקון, שאנו מחיבים בהם.

כועסת מה היא אומרת? מה העבודה הזאת לנו? אף אתם פרושו ודיכם לקראתה ואמרו לה: גם לך חלק בליל יציאת מצרים הנה, שנאמר: "בשכר נשים צדקניות... נגאלו ישראל ממצרים" (בבלי, סוטה יא ע"ב) וגם קולך ראוי לו שישמע מתרונן בשירת החרות, שנאמר על מרים הנביאה: "ותצאנן כל הנשים אחריה בתפלים ובמחלת" (שמות טו, כ).

מפנה מה היא אומרת? מה זאת?

ואמרתם אליה: "בכל דור נדור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים".

"אדם" - כל אדם, שנאמר: "זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם" (בראשית ה, ב).

"עצמו" מה טעמו? לכל אחד ואחת מאתנו מצרים, שאותה אנו מצמים להפיר, שאותה אנו מצמים לצאת, שאותה אנו מצמים להוציא מקרבנו.

שאינה יודעת לשאל -

אתם פתחו ואמרו לה: "הרימי אל תיראי" (ישעיהו מ, ט) "כי קולך ערב" (שיר השירים ב, יד).

כחננו יגרע וימעט בלעדיו.

תמר דבדבני ודליה מרקס

"והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים" "והגדת לבנה" - יכול מראש חדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי "ביום ההוא", יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה". לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניה.

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר יהוה אלהי ישראל - בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים".

מתחלה!

עובדי עבודה זרה היו אבותינו. מחשבה זרה שהפכה לאורח חיים ולמטבע לשון - "כל כבודה בת מלך פנימה", "נשים דעתן קלה" ו"המלמד בתו תורה כאלו למדה תפלות".

עובדי עבודה זרה היו אבותינו. הם הפכו עבדים לצורת המחשבה הרואה באישה יצור ולא אדם.

בהתקדש עלינו חג החירות אנו קוראות - מתחלה!

כי עכשיו קרבנו המקום לעבודתו, והשכינה פורשת עלינו כנפיה ומצווה עלינו לספר ביציאת מצרים של ההווה הנשית, עד שיקדים בנו "כלנו חכמות, כלנו נבונות וכלנו יודעות את התורה".

רעיה אפנר

ממצרים

גם אני חפשי לך
להציל מה שאפטר
כשלא היה לאן לברח
דמי היה מחר
אות קין
אנשים נזלים לברכים
יהם דופקים לך בדלת
הם בוכים בכי ממרחים
אל תאמר - מה לי עם אלה
אלה אנשים שחרים

כי בכל דור ודור...

אז שמר נא על כלנו
רבונו של עולם
שלא נזדקק אף פעם
לרחמים של בני אדם

כי בכל דור ודור...

תמיד יש מלחמה באפריקה
מזל שהיא רחוקה
שלא רואים ולא שומעים
אותה מכאן

תמיד יש מלחמה באפריקה
מזל שהיא רחוקה
שלא רואים ולא שומעים
את הצעקה

תמיד יש מלחמה באפריקה
מזל שהיא רחוקה

שלא רואים ולא שומעים
אותה מכאן

גם אני הלכתי פעם
בנתיב היסורים
ממצרים לירושלים
במדבר, ימים רבים
בלי מים

עם אותה שאלה בעינינו

גם אני פגשתי רשע
הפכה בלי אבחנה
אנשים חפים מפשע
אנשים בלי הגנה
בלי בית

עם ילדים קטנים בידיים

הם דופקים לך בדלת
הם בוכים בכי ממרחים
אל תאמר - מה לי עם אלה
אלה אנשים זרים

כי בכל דור ודור
תיב אדם לראות עצמו
כאלו הוא יצא ממצרים.
שלא ישכח איו ברח,
הקה, השפל, נרצח
איו צעק לשמים

בכל דור ודור תיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים

שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים". לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל
עמם, שנאמר: "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ
אשר נשבע לאבותינו".

בכל דור ודור יכולה אישה לבדוק לעצמה היכן מצרים שלה.
מדי פעם כדאי לאישה להסתכל בעינים פרות, טריות, חדשות ואמיצות היכן הם
כבלי שעבודה.

מעט לעת יכולה אישה לבדוק כיצד המנהגים, השפה, האגדות, הסרטים,
הסיפורים, אמה, אביה, מוריה, ממשלתה, תרבותה - הכניסו אותה לבית עבדים.
בכל דור ודור צריכה אישה, ולו במעט, לצאת ממצרים.

אורנה גולדברג סירקין